

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Асланов Галандар Асдан огли

УДК 378/6-057.875

**ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я У
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Старобільськ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Міжрегіональній академії управління персоналом (м. Київ), Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
ЧЕРНУХА Надія Миколаївна,
професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки факультету психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
КАНІШЕВСЬКА Любов Вікторівна,
професор кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів та природокористування України;

кандидат педагогічних наук,
ЗОЛОТАРЬОВА Олена В'ячеславівна,
старший викладач кафедри хімічної інженерії та екології,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля.

Захист відбудеться «23» травня 2017 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.03 ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за адресою: 93009, Луганська обл., м. Рубіжне, вул. Будівельників, 30 В, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Луганська обл., м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1).

Автореферат розіслано «20» квітня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Мордовцева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Останнім часом проблема збереження і зміцнення здоров'я громадян набула особливого статусу в системі соціальних цінностей і пріоритетів, оскільки здоров'я людини є важливим показником суспільного поступу, соціально-економічним потенціалом держави. Значущість формування ціннісного ставлення до здоров'я, здорового способу життя актуалізовано в таких міжнародних і державних документах, як „Здоров'я для всіх у 21-му столітті”, Концепція розвитку охорони здоров'я населення України, Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді, Концепція Загальнодержавної програми „Здоров'я 2020: український вимір” проект Концепції розвитку системи громадського здоров'я. Водночас несприятливі умови життя спричиняють погіршення стану здоров'я молоді, виникненню проблем, пов'язаних із уживанням алкоголю, психоактивних речовин, курінням, що набуває катастрофічних масштабів. У цьому контексті необхідним є формування ціннісного ставлення до здоров'я, передусім у майбутніх медиків, які повинні спрямовувати пацієнтів на вироблення індивідуальної для кожного з них траєкторії збереження й зміцнення здоров'я.

Філософські засади формування ціннісного ставлення до здоров'я відображено в працях М. Боришевського, І. Зязюна, М. Кагана, Г. Сковороди, В. Ядова та ін., валеологічні основи формування культури здоров'я особистості висвітлювали М. Амосов, В. Ананьєв, Г. Апанасенко, Р. Баєвський, О. Єжова, В. Петренко, Л. Попова, С. Страшко, О. Яременко та ін.; психологічні та педагогічні теорії про розвиток активності й самостійності суб'єктів пізнавальної діяльності, погляди на формування окремих компонентів здоров'я в контексті формування культури здоров'я студентської молоді розглянуто в працях В. Бобрицької, І. Брехмана, М. Віленського, М. Гончаренко, М. Гриньової, В. Климової, Г. Кривошеєвої, В. Оржеховської, В. Скуміної, Л. Татарникової та ін.; концептуальні ідеї розвитку освіти, засадничі положення теорії й методики фізичного виховання розкрито в наукових студіях багатьох українських і зарубіжних дослідників (Б. Ашмарін, В. Бабич, В. Бальсевич, О. Демінський, Б. Долинський, Л. Лубишева, Б. Шиян та ін.); ідеї особистісно зорієнтованого навчання та виховання закладено в працях таких сучасних педагогів, як І. Бех, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Л. Канішевська, О. Кучерявий, О. Пехота, С. Савченко, Н. Чернуха та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що, незважаючи на різновекторність студіювань, в українській педагогіці відсутні спеціальні дослідження, присвячені проблемі формування ціннісного ставлення до власного здоров'я студентів медичного університету. Відчутний брак наукових досліджень з проблеми впровадження в освітній процес медичних вишів педагогічних умов формування ціннісного ставлення до здоров'я. Водночас у контексті обраної проблеми дослідження виявлено *суперечності* між: запитами суспільства до фахової підготовки майбутнього медика, покликаною формувати, зберігати та зміцнювати власне здоров'я й здоров'я нації, та їх недостатньою практичною реалізацією в умовах освітнього процесу медичних вишів; необхідністю оволодіння майбутніми медиками системою знань про здоровий спосіб життя й недостатньою розробленістю соціально-ціннісних орієнтацій, що визначають їх значущість; потребою в застосуванні нових продуктивних підходів до формування ціннісного ставлення до здоров'я й

домінуванням традиційних форм і методів у виховній та освітній практиці медичних вишів.

Таким чином, актуальність проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість зумовили вибір теми дисертації „**Формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів**”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації пов'язана з проблематикою наукової роботи кафедри теорії та методики професійної освіти, що входить до комплексної наукової теми МАУП „Теоретичні та методичні засади удосконалення освіти у навчальних закладах України” (державний реєстраційний номер 0100N00346). Тему дисертації затверджено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол №5 від 03.03.2014) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол №3 від 22.01.2016 р.).

Об'єкт дослідження – формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів.

Мета дослідження теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів.

Гіпотеза дослідження: цілеспрямована робота з формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів стане результативною за таких умов:

- інтеграції змісту й координації діяльності викладачів соціально-гуманітарних дисциплін і фахових дисциплін у змістовому і технологічному аспектах;
- надання пріоритету у вихованні й навчанні формам і методам, що забезпечуватимуть формування валеологічної культури, ефективний розвиток ініціативності й творчості у виборі й застосуванні здоров'язберезувальних технологій;
- активного використання засобів масової інформації та інших джерел для поширення позитивного досвіду зі збереження й зміцнення здоров'я; розроблення й упровадження сучасних інформаційно-освітніх програм і відповідної соціальної реклами для різної цільової аудиторії; проведення фізкультурно-оздоровлювальних заходів для студентської молоді, спрямованих на формування ціннісного ставлення до здоров'я.

Відповідно до мети та гіпотези наукового дослідження було визначені такі **завдання:**

1. Дослідити теоретичні засади проблеми формування ціннісного ставлення до здоров'я, уточнити сутнісні характеристики базових понять дослідження „цінності” й „ціннісне ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів”.

2. Проаналізувати стан формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів.

3. Теоретично обґрунтувати модель формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів.

4. Визначити критерії, показники і рівні сформованості готовності студентів вищих медичних закладів до формування ціннісного ставлення до здоров'я.

5. Обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів.

Методологічну та теоретичну основи дослідження складають філософські й медико-біологічні положення про розуміння здоров'я і здорового способу життя (Є. Боринштейн, Л. Лаврова, М. Романенко, Г. Сковорода, Т. Талько та ін.), концептуальні ідеї розвитку освіти в контексті формування культури здоров'я студентської молоді (В. Бобрицька, М. Гончаренко, Н. Грибок, М. Гриньова, С. Кириленко, В. Климова, Г. Кривошеєва, С. Лебедченко, В. Оржеховська, В. Скумін, Л. Сущенко та ін.); провідні валеологічні підходи до формування культури здоров'я особистості; психологічні та педагогічні теорії про розвиток активності й самостійності суб'єктів пізнавальної діяльності, погляди на формування окремих компонентів здоров'я (М. Амосов, В. Ананьєв, Г. Апанасенко, Р. Баєвський, І. Брехман, О. Єжова, Л. Попова, О. Соколенко, С. Страшко та ін.); положення теорії та методики фізичного виховання (В. Бабич, В. Бальсевич, Б. Долинський, Л. Лубишева, Б. Шиян та ін.); ідеї особистісно зорієнтованого навчання та виховання (І. Бех, Л. Канішевська, О. Пехота, С. Савченко, Н. Чернуха та ін.), психолого-педагогічне обґрунтування механізмів формування ціннісних орієнтацій (І. Бех, О. Золотарьова, І. Зязюн та ін.).

Для досягнення мети та реалізації завдань дослідження використано такі **методи**: *теоретичні*: аналіз філософських, соціологічних, психолого-педагогічних джерел з досліджуваної проблеми для визначення об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження, уточнення сутності понять „цінності”, „ціннісне ставлення до здоров'я студентів вищих медичних закладів”, синтез, порівняння, систематизація, теоретичне моделювання для обґрунтування структурної моделі формування ціннісного ставлення до здоров'я в студентів вищих медичних закладів, узагальнення теоретичних та емпіричних даних для обґрунтування педагогічних умов формування ціннісного ставлення до здоров'я; *емпіричні*: діагностичні (анкетування, бесіди, інтерв'ю, тестування, пряме і опосередковане спостереження, ранжування, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) для визначення рівнів сформованості готовності студентів до формування ціннісного ставлення до здоров'я, доведення доцільності обґрунтованих педагогічних умов формування ціннісного ставлення до здоров'я студентів вищих медичних закладів; *статистичні*: математичного обчислення для оцінювання стану досліджуваної проблеми й експериментального підтвердження ефективності створення педагогічних умов ціннісного ставлення до здоров'я.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу здійснено на базі Львівського національного медичного університет імені Данила Галицького, Старобільського обласного медичного училища, Міжрегіональної Академії управління персоналом, Азербайджанського медичного університету, Міської клінічної лікарні №12.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* досліджено теоретичні засади формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів; обґрунтовано модель формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів; визначено педагогічні умови формування ціннісного ставлення до здоров'я в майбутніх медиків: інтеграція змісту й координація діяльності викладачів соціально-гуманітарних дисциплін і

фахових дисциплін у змістовому і технологічному аспектах; надання пріоритету у вихованні й навчанні формам і методам, що забезпечуватимуть формування валеологічної культури, ефективний розвиток ініціативності й творчості у виборі й застосуванні здоров'язбережувальних технологій; активне використання засобів масової інформації та інших джерел для поширення позитивного досвіду зі збереження й зміцнення здоров'я; розроблення й упровадження сучасних інформаційно-освітніх програм і відповідної соціальної реклами для різної цільової аудиторії; проведення фізкультурно-оздоровлювальних заходів для студентської молоді, спрямованих на формування ціннісного ставлення до здоров'я; *визначено* критерії (мотиваційний, діяльнісно-практичний, рефлексивний) та виявлено рівні прояву показників (високий, середній, низький) сформованості ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів; *уточнено й обґрунтовано* сутність понять „цінності”, „ціннісне ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів”; *подальшого розвитку* набули форми, методи і засоби формування ціннісного ставлення до здоров'я у майбутніх медиків.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що: розроблено й упроваджено в освітній процес навчальну програму факультативу „Довкілля і здоров'я людини”, спецсемінару „Ціннісне ставлення до здоров'я як компонент фахової підготовки” та методичні рекомендації для викладачів фізичного виховання медичних вишів.

Матеріали дослідження *впроваджено* в освітній процес та педагогічну і медичну практику Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (довідка №129 /17 від 20 вересня 2016 р.), Азербайджанського медичного університету (довідка №149/34 від 04 жовтня 2016 р.), Старобільського обласного медичного училища (довідка №97/11 від 18 жовтня 2016 р.), Міжрегіональної Академії управління персоналом (довідка №358 від 21 лютого 2017 р.), Міської клінічної лікарні №12 (довідка №112/11 від 22 листопада 2016 р.).

Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані у розробленні програм з організаційно-методичного забезпечення навчально-виховної діяльності у вищих медичних закладах, у практичній роботі педагогів і психологів, у підготовці методичних посібників для педагогів, а також у системі післядипломної медичної освіти.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення наукового дослідження обговорювалися на Міжнародному науково-практичному семінарі „Актуальні проблеми здоров'язбереження в Україні: педагогічні та медичні проблеми репродуктивного здоров'я” (25 квітня 2014 р., м. Київ); науково-практичних конференціях різних рівнів – *міжнародних*: „Соціальні комунікації в інтеркультурному просторі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів” (13 листопада 2014 р. м. Київ), „Становлення та розвиток акмеології: теоретичні і прикладні аспекти” (29 травня 2015 р. м. Житомир), „Формування державної освітньої політики: філософські, теоретичні та прикладні аспекти” (25-26 лютого 2016 р., м. Київ); *всеукраїнських*: „Розвиток обдарованості молодшого школяра: діагностика, проектування, психолого-педагогічний супровід” (23-24 квітня 2015 р., м. Чернігів), „Акмеологічні засади інноваційного розвитку закладу освіти” (18 лютого 2016 р., м. Київ), а також на засіданнях кафедри теорії та методики професійної освіти МАУП.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 15 публікаціях, з них – 6 у наукових фахових виданнях, 2 статті в зарубіжних наукових виданнях, 7 статей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура й обсяг дисертації Структура дисертаційної роботи зумовлена логікою дослідження, визначеними завданнями, складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, додатків, списку використаної літератури (289 джерел, з них 7 іноземною мовою). Загальний обсяг дисертації – 242 сторінки, з них – 174 сторінки основного тексту. У роботі вміщено 10 таблиць, 9 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, її зв'язок з програмами, планами, темами, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання роботи, методи дослідження; сформульовано наукову новизну, практичне значення здобутих результатів; подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, обсяг дисертації.

У першому розділі – „**Теоретичні засади формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів**” – проаналізовано стан розробленості досліджуваної проблеми в науковій літературі, схарактеризовано основні сучасні концепції і підходи до збереження й зміцнення здоров'я; визначено сутність і структуру понять „цінності” і „ціннісне ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів”.

Опрацювання джерел із філософії дало змогу з'ясувати, що соціальна важливість здоров'я зародилася в античній період: з'явилися традиції ведення здорового способу життя, про здоров'я нації почало дбати суспільство, що забезпечувало інтелектуальний розвиток молодого покоління. Мислителі Стародавньої Греції і Риму створили вчення про здоров'я, актуальність якого зберігається донині. У працях Демокріта, Сократа, Платона, Аристотеля наявні визначення здоров'я, окреслено способи його збереження і зміцнення. Особливе значення для сучасників мають праці грецького лікаря Гіппократа, який понад дві тисячі років тому підкреслив важливе значення способу життя і зовнішнього середовища для виникнення і розвитку захворювань. Доказом цього розуміння є його праці „Про природу людини”, „Про повітря, воду і місцевість”, де вперше звернено увагу на взаємозв'язок способу життя і здоров'я. Цінними для дослідження виявилися думки Авіценни, який вважав, що легше попередити хвороби, ніж лікувати. Він, як і Аристотель, дотримувався думки, що здоров'я людини залежить від самої людини, від рівня її культури. Багато уваги приділено ним уже тоді основам здорового способу життя (режиму дня, сну і бадьорості, загартуванню, харчуванню, фізичним вправам).

У результаті вивчення спеціальної літератури з'ясовано, що здоров'я людини є складним міждисциплінарним феноменом, який розглядається одночасно багатьма науками: педагогікою, медициною, психологією, філософією, валеологією, соціологією, культурологією. Історія розвитку наук про здоров'я нараховує понад триста його визначень, у науковій літературі відсутнє єдине трактування поняття „здоров'я”, що свідчить про складність поняття, його багатокомпонентну структуру. Визначено, що впродовж останніх десятиріч проблема здоров'я людини розширила змістовий діапазон. Якщо раніше її вирішення пов'язували переважно з медико-

біологічними або санітарно-гігієнічними чинниками, то сьогодні науковці довели, що здоров'я людини – це цілісне, системне явище, природа якого зумовлена як природними та соціальними зовнішніми чинниками, так і внутрішніми, такими, що визначають психологічне ставлення людини до себе і до тих обставин, у яких вона реалізує власне життя.

Вивчення наукових джерел уможливило такий висновок: здоров'я людини є складним феноменом глобального значення, що розглядається як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорія, тобто є міждисциплінарним поняттям. У філософському контексті науковці корелюють феномен здоров'я із високою духовністю, пошуком шляхів до цілісного становлення особистості, з огляду на це формування ціннісного ставлення до здоров'я можливе лише через зміну світогляду людини. Фахівці із соціології вважають, що здоров'я становить єдність біологічних і соціальних ознак, при цьому друге домінує над першим, оскільки людина передусім розвивається в соціумі, обґрунтовуючи, що відповідальність за здоров'я лежить не лише на людині, а на суспільстві, що спричиняє збільшення питомої ваги соціопатогенних чинників. Фахівці у галузі медицини характеризують здоров'я, виходячи з медичних ознак і характеристик здорової людини; формування ціннісного ставлення до здоров'я розглядають передусім як профілактику хвороб. Психологи визначають здоров'я через відповідність віковим особливостям, рівню розвитку особистості, її емоційної, вольової, когнітивної сфер, акцентуючи, що здоров'я людини визначається не лише її біологічною, а й психологічною сутністю. У валеології здоров'я розглядають у єдності всіх його сторін і аспектів: здоров'я – це гармонійна єдність фізичних, психічних, трудових функцій, що зумовлює повноцінну участь людини в різних галузях суспільної діяльності. У педагогічних дослідженнях наголошено на необхідності посилення мотивації до збереження власного здоров'я, визначено, що ціннісне ставлення до здоров'я корелюється з поведінковим стереотипом. Наукові позиції представників різних галузей об'єднує визначення здоров'я як складника комплексу суспільних відносин, що детермінується медико-біологічними чинниками стану організму людини, який перебуває в певному соціокультурному середовищі.

Вивчення державних документів, концепцій, орієнтованих на збереження й зміцнення здоров'я, дало підстави до таких узагальнень: вони окреслюють основні напрями й стратегії збереження здоров'я нації, визначають завдання й принципи, реалізація яких впливатиме на ефективність упровадження методик зміцнення й збереження здоров'я молоді. Усі проаналізовані концепції логічно взаємопов'язані й доповнюють одна одну: докладно розкривають напрями збереження та поліпшення здоров'я дітей та молоді, покликані вирішити завдання, пов'язані зі збереженням здоров'я нації.

Аналіз наукових джерел, власне бачення проблеми дало змогу визначити *цінності* як феномен, що для людей є найвищим; певні ідеї, завдяки яким люди задовольняють свої інтереси і потреби. Ціннісні орієнтації формуються під час засвоєння соціального досвіду й виявляються в цілях, ідеалах, інтересах, переконаннях тощо. *Професійно-ціннісні орієнтації майбутніх медиків* визначено як систему стійких відношень особистості до лікарської праці, що формуються на основі усвідомлених загальнолюдських цінностей і втілюються в професійній діяльності, визначаючи її змістове наповнення і шляхи досягнення професійних

цілей. *Ціннісне ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів* розглянуто як складне багатоаспектне системне особистісне утворення, що становить єдність фахових знань про здоров'я, умінь і навичок організовувати процес його збереження і зміцнення відповідно до природно-соціальних умов, здійснювати контроль за власним здоров'ям і здоров'ям пацієнтів.

У другому розділі – „**Теорія і практика формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів**” – здійснено аналіз сучасної практики збереження й зміцнення здоров'я студентів вищих медичних закладів, репрезентовано модель ефективного формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів.

Студіювання фахових джерел, аналіз сучасної практики збереження й зміцнення здоров'я студентів вищих медичних закладів дозволили дійти висновку, що провідним аспектом розв'язання проблеми здоров'я студентів через освіту є підготовка високоосвіченого грамотного фахівця з галузі медицини, який поряд із усвідомленням особистої відповідальності за збереження свого здоров'я є активним носієм формування здоров'язбережувального освітнього простору. У розділі акцентовано, що вдосконалення загальної, а не спеціальної фізкультурної освіти доцільно здійснювати задля збереження й зміцнення здоров'я студентів. Майбутній медичний працівник має бути готовим до здорового способу життя й удосконалення власного здоров'я, а також до збереження і зміцнення здоров'я інших. Процес формування ціннісного ставлення до здоров'я має бути побудованим на основі принципів фундаментальності освіти та її професійної спрямованості, поєднання індивідуальних і колективних форм навчання, актуальності змісту підготовки; оздоровлювальної спрямованості, неперервності у збереженні здоров'я; профілактики здоров'я, природовідповідності, використання оздоровлювальних сил природи, саморегуляції тощо.

Обґрунтовано, що *модель ефективного формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів* – це комплекс взаємопов'язаних складників, що містить об'єктивну й достатньою мірою повну інформацію про зміст, динаміку й шляхи формування ціннісного ставлення до здоров'я в майбутніх медиків. Аналіз психолого-педагогічної літератури, вивчення педагогічного досвіду з досліджуваної проблематики, анкетування викладачів і студентів, бесіди з ними дозволили виявити *педагогічні умови*, які можуть забезпечити ефективність формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів медичних вищих закладів: інтеграція змісту й координація діяльності викладачів соціально-гуманітарних дисциплін і фахових дисциплін у змістовому і технологічному аспектах; надання пріоритету у вихованні й навчанні формам і методам, що забезпечуватимуть формування валеологічної культури, ефективний розвиток ініціативності й творчості у виборі й застосуванні здоров'язбережувальних технологій; активне використання засобів масової інформації та інших джерел для поширення позитивного досвіду зі збереження й зміцнення здоров'я; розроблення й упровадження сучасних інформаційно-освітніх програм і відповідної соціальної реклами для різної цільової аудиторії; проведення фізкультурно-оздоровлювальних заходів для студентської молоді, спрямованих на формування ціннісного ставлення до здоров'я.

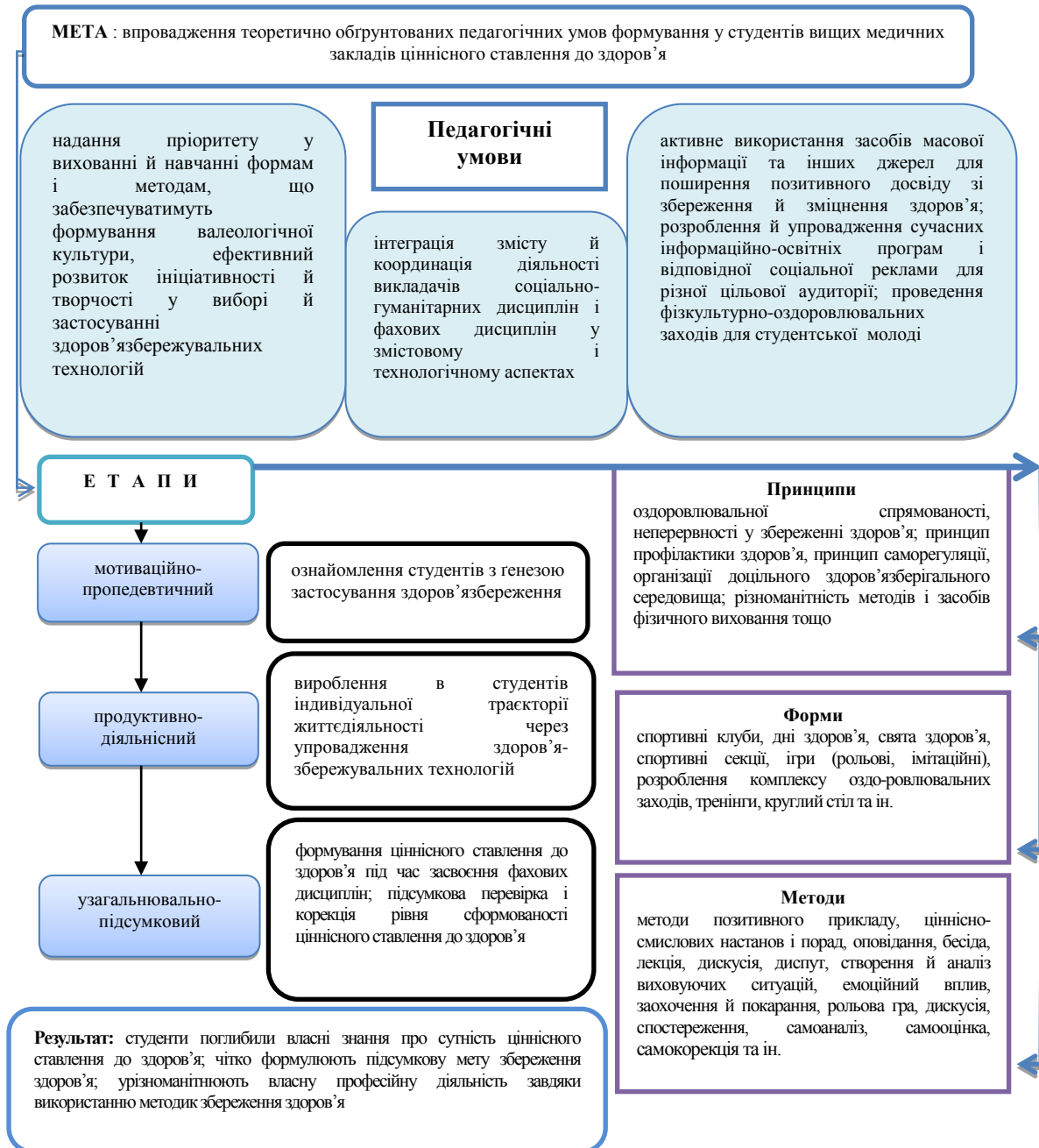

Рис. 1. Модель формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів

У третьому розділі – „**Експериментальне дослідження педагогічних умов формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів**” – обґрунтовано виокремлені критерії і показники ціннісного ставлення до здоров'я студентської молоді, описано перебіг упровадження в освітній процес вищих медичних закладів педагогічних умов формування ціннісного ставлення до здоров'я, проаналізовано результати експериментальної перевірки.

Педагогічний експеримент проводився на базі Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, Азербайджанського медичного

університету, Старобільського обласного медичного училища, Міжрегіональної Академії управління персоналом, Міської клінічної лікарні №12.

Процес формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів медичних вишів відбувався в три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний. Мета констатувального етапу – виявити рівні сформованості ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів. Досягнення поставленої мети передбачало використання діагностичних методик (Р. Березовська, М. Рокич). Результати констатувального етапу педагогічного експерименту засвідчили необхідність активізації роботи з підготовки майбутніх медиків, що має реалізовуватися двома способами: по-перше, шляхом теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов формування ціннісного ставлення до здоров'я; по-друге, завдяки вдосконаленню змісту фахової підготовки майбутніх медиків і розробленню факультативів і спецсеминарів з означеної наукової проблеми.

Мета формувального етапу – впровадження теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування у майбутніх медиків ціннісного ставлення до здоров'я. Формувальний етап проходив у три етапи: постановка завдання, мотивація студентів до формування ціннісного ставлення до здоров'я; реалізація в експериментальних групах педагогічних умов щодо формування ціннісного ставлення до здоров'я і впровадження авторських методичних розроблень у практичну роботу зі студентами експериментальних груп; проведення контрольного зрізу з метою визначення ефективності експериментальної роботи.

На першому і другому курсах (перший етап – мотиваційно-пропедевтичний) під час вивчення фахових дисциплін і занять з фізичного виховання студенти ознайомилися з генезою застосування здоров'язбереження. Метою другого етапу – продуктивно-діяльностного – стало вироблення в студентів індивідуальної траєкторії життєдіяльності через упровадження здоров'язберувальних технологій. Така траєкторія передбачала планування послідовних кроків, спрямованих на відмову від куріння (за потреби), дотримання культури харчування, контролю за фізичними навантаженнями, регулярні заняття фізкультурою й спортом; ведення „Щоденника здоров'я”, що свідчить про наявність позитивних настанов на здоровий спосіб життя. Для студентів експериментальних груп проводився факультатив „Довкілля і здоров'я людини”. На третьому курсі (продуктивно-діяльностний етап) формування ціннісного ставлення до здоров'я здійснювалося під час вивчення спецсеминару „Ціннісне ставлення до здоров'я як компонент фахової підготовки”. Під час практичних занять основна робота була спрямована на розвиток умінь і навичок, спрямованих на збереження здоров'я; самостійну роботу студентів (виконання вправ, самопереконання, самонавіювання, самоаналіз тощо). На четвертому курсі (узагальнювально-підсумковий етап) рівень сформованості ціннісного ставлення до здоров'я оцінювався у процесі практичної діяльності майбутніх медиків.

Визначено сутність *першої педагогічної умови* – інтеграція змісту й координація діяльності викладачів соціально-гуманітарних дисциплін і фахових дисциплін у змістовому і технологічному аспектах – полягала у визначенні особливостей майбутньої професійної діяльності медиків. Реалізація цієї умови в межах інтеграції дисциплін „Іноземна мова”, „Культура здоров'я”, „Валеологія” та ін. забезпечила передусім взаємозбагачувальний діалог цінностей рідної та інших культур. Зміст цих

дисциплін було розширено відомостями про ставлення до здоров'я представників інших народів, про здоров'язбережувальні традиції інших країн. Мета спецсемінару „Ціннісне ставлення до здоров'я як компонент фахової підготовки” полягала у формуванні ціннісного ставлення до здорового способу життя у студентів. Критеріями відбору змісту спецсемінару стали такі: зв'язок із життям (у нашому випадку цей критерій став способом верифікації значущості знань, які здобуває студент, умінь, які він формує, засобом підкріплення навчання реальною життєвою практикою); інтегрованості, що забезпечує застосування відомостей з різних наук: медицини, психології, філософії, теорії фізичного виховання, педагогіки, гігієни тощо.

Відповідно до *другої педагогічної умови* формування ціннісного ставлення до здоров'я у вихованні й навчанні надавався пріоритет формам і методам, що забезпечують формування валеологічної культури, ефективний розвиток ініціативності й творчості у виборі й застосуванні здоров'язбережувальних технологій. Такими стали методи формування настанов на здоровий спосіб життя в студентському середовищі, проект „Паспорт здоров'я”. Було розроблено систему заходів з формування в студентів ціннісного ставлення до здоров'я: тренінгів, конкурсів, олімпіад, змагань, днів здоров'я тощо. Працювали клуби „Красива фігура”, „Марафон за здоров'ям”. Під час експерименту доведено ефективність комплексу активних методів для формування ціннісного ставлення майбутніх медиків до здоров'я: тренінгові (групові дискусії, психодрами); крос-культурний аналіз; метод імітаційного моделювання; метод рефлексії; метод проектів; метод цілеспрямованого спілкування через інтернетну мережу задля набуття досвіду збереження здоров'я (прямі діалоги, листування з представниками різних країн, робота з сайтами закордонних вишів тощо). Важливу роль в експериментальній роботі мало впровадження спортивно-оздоровлювального напрямку, мета якого полягала у формуванні професійних якостей особистості майбутнього медика; його соціальної відповідальності. Цей напрям став комплексом заходів, спрямованих на засвоєння студентами принципів і вмінь здорового способу життя, формування в них переконань про необхідність регулярних занять фізичною культурою і спортом.

Упровадження в навчальний процес вищих медичних закладів і перевірка ефективності *третьої педагогічної умови* – активне використання засобів масової інформації та інших джерел для поширення позитивного досвіду зі збереження й зміцнення здоров'я; розроблення й упровадження сучасних інформаційно-освітніх програм і відповідної соціальної реклами для різної цільової аудиторії; проведення фізкультурно-оздоровлювальних заходів для студентської молоді, спрямованих на формування ціннісного ставлення до здоров'я – передбачало участь студентів у науково-практичних конференціях з доповідями, у яких узагальнювали відомий їм досвід здоров'язбереження, ділилися власними здобутками.

Результати контрольного зрізу педагогічного експерименту засвідчили накопичення досвіду здоров'язбереження. Див. рис.2

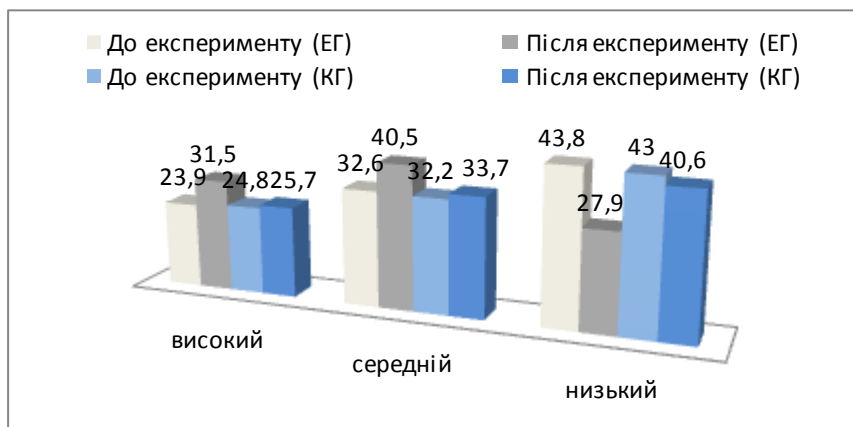

Рис. 2. Сформованість ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів

Підсумковий зріз знань студентів показав, що в експериментальних групах поряд із кількісними спостерігаються якісні зміни: студенти ЕГ прагнули поглибити власні знання про сутність ціннісного ставлення до здоров'я; вони могли більш чітко формулювати підсумкову мету збереження здоров'я, прагнули урізноманітнювати власну професійну діяльність через використання методик збереження здоров'я.

Отже, результати формувального етапу педагогічного експерименту показують, що дослідницько-експериментальне впровадження педагогічних умов формування ціннісного ставлення до здоров'я є повністю ефективним, що й зумовило підвищення рівнів сформованості цих умінь і застосування в діяльності медичного працівника.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз та експериментальне розв'язання окресленої проблеми дозволили встановити, що в умовах модернізації змісту освітнього процесу формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів є надзвичайно актуальним. Розв'язання означеної проблеми пов'язане з упровадженням перспективних педагогічних умов, застосування яких має сприяти формуванню ціннісного ставлення до здоров'я.

1. Аналіз і синтез наукових студій засвідчив, що проблему формування здоров'я як особистісної цінності досліджують філософи, соціологи, психологи, педагоги, медики, валеологи, яких об'єднує визначення здоров'я як складника комплексу суспільних відносин, що детермінується медико-біологічними чинниками стану організму людини, який перебуває в певному соціокультурному середовищі. Визначено ключове поняття дослідження „ціннісне ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів” як складне багатоаспектне системне особистісне утворення, що становить єдність фахових знань про здоров'я, умінь і навичок організувати процес його збереження і зміцнення відповідно до природно-соціальних умов, здійснювати контроль за власним здоров'ям і здоров'ям пацієнтів.

2. Аналіз стану формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів засвідчив, що всім своїм способом життя сучасні студенти, як правило, демонструють зневагу до власного здоров'я. Провідним аспектом розв'язання проблеми здоров'я є підготовка високоосвіченого

грамотного медичного працівника, який поряд з усвідомленням особистої відповідальності за збереження свого здоров'я є активним носієм формування здоров'язбережувального освітнього простору.

3. Визначено, що модель формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів – це комплекс взаємопов'язаних складників, що містить об'єктивну й достатньою мірою повну інформацію про зміст, динаміку й шляхи формування ціннісного ставлення до здоров'я майбутніх медиків. У розробленні моделі враховано, що навчання в медичному виші може не лише здійснити формування ціннісного ставлення до здоров'я, а й спрогнозувати траєкторію подальшого поглиблення здобутих знань й удосконалення сформованих умінь і навичок, закласти в студентів міцні вміння й навички обирати з-поміж уже відомих і апробаційних ті способи підвищення ефективності цього процесу, які якнайбільше відповідають реалізації їх фахової діяльності.

4. Розроблені критерії та виокремлені на їхній основі рівні сформованості ціннісного ставлення до здоров'я у майбутніх медиків засвідчили, що студенти мають недостатній рівень знань та уявлень про ціннісне ставлення до здоров'я.

5. Експеримент підтвердив ефективність упровадження педагогічних умов формування ціннісного ставлення до здоров'я у підготовці майбутніх медиків: інтеграція змісту й координація діяльності викладачів соціально-гуманітарних дисциплін і фахових дисциплін у змістовому і технологічному аспектах; надання пріоритету у вихованні й навчанні формам і методам, що забезпечуватимуть формування валеологічної культури, ефективний розвиток ініціативності й творчості у виборі й застосуванні здоров'язбережувальних технологій; активне використання засобів масової інформації для поширення позитивного досвіду зі збереження й зміцнення здоров'я; розроблення й упровадження сучасних інформаційно-освітніх програм і відповідної соціальної реклами для різної цільової аудиторії; проведення фізкультурно-оздоровлювальних заходів для студентської молоді, спрямованих на формування ціннісного ставлення до здоров'я.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Подальшого вивчення потребують особливості формування ціннісного ставлення до здоров'я в умовах неперервної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1. Асланов Г. А. огли Формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів медичного університету / Асланов Галандар Асдан огли // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 27. – С. 36–41.

2. Асланов Г. А. огли Культура здоров'я як засіб фахової підготовки студентів медичного університету / Асланов Галандар Асдан огли // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка 2014. – №37. – С. 47–54.

3. Асланов Г. А. огли Ціннісне ставлення до здоров'я як пріоритет успішної життєвої самореалізації сучасної особистості / Асланов Галандар Асдан огли // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2016. – № 25. – С. 23–28.

4. Асланов Г. А. огли Здоров'я як особистісна цінність сучасної успішної

особистості / Асланов Галандар Асдан огли // Педагогічна освіта. Педагогічні технології. – 2016. – № 23. – С. 111–117.

5. Асланов Г. А. огли Тенденції щодо збереження і зміцнення здоров'я особистості у сучасному соціумі / Асланов Галандар Асдан огли // Молодь і ринок. – 2016. – № 5. – С. 45–52.

6. Асланов Г. А. огли Інтеграція здоров'язбережувальних технологій в сучасний освітній процес / Асланов Галандар Асдан огли // Наукові праці МАУП. – 2016. – № 46 (3). – С. 169-175.

7. Асланов Г. А. огли Соціальні комунікації в інтеркультурному просторі: відповідь на виклики сьогодення / Асланов Галандар Асдан огли, Чернуха Н.М. // Innovative processes in education. – Lodz, Poland, 2017. – С. 32–49.

8. Асланов Г. А. огли Factors of Studets Socialization / Асланов Галандар Асдан огли // Intellectual Archive, Canada. – 2017. – № 1. – Vol. 6–12.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Асланов Г. А. огли Психологический портрет спортсмена / Асланов Галандар Асдан огли // Журнал «Здоровье». – Баку. – 2016. – № 2. – С. 31–39.

10. Асланов Галандар Асдан огли. Особливості формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних навчальних закладів / Асланов Галандар Асдан огли // Матеріали міжнар. наук.-практ. семінару: „Актуальні проблеми здоров'язбереження в Україні: педагогічні та медичні проблеми репродуктивного здоров'я” (25 квітня 2014 р., м. Київ). – С.21-23.

11. Асланов Галандар Асдан огли. Роль соціальних комунікацій у збереженні здоров'я студентської молоді / Асланов Галандар Асдан огли // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. „Соціальні комунікації в інтеркультурному просторі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів” (13 листопада 2014 р. м. Київ). – С.7-9.

12. Асланов Галандар Асдан огли. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання як педагогічна проблема / Асланов Галандар Асдан огли // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. „Становлення та розвиток акмеології: теоретичні і прикладні аспекти” (29 травня 2015 р. м. Житомир). – С. 13-15.

13. Асланов Галандар Асдан огли. Формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів медичних університетів у позааудиторній діяльності / Асланов Галандар Асдан огли // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. „Формування державної освітньої політики: філософські, теоретичні та прикладні аспекти” (25-26 лютого 2016 р., Київ). – С. 17-19.

14. Асланов Галандар Асдан огли. Використання інформаційної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі їхньої професійної підготовки в роботі з обдарованими дітьми / Асланов Галандар Асдан огли // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю „Розвиток обдарованості молодшого школяра: діагностика, проектування, психолого-педагогічний супровід” (23-24 квітня 2015 р., Чернігів). – С. 13–17.

15. Асланов Галандар Асдан огли. Формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів медичних університетів: акмеологічні орієнтири / Асланов Галандар Асдан огли // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. „Акмеологічні засади інноваційного розвитку закладу освіти” (18 лютого 2016 р., Київ). – С. 21–23.

АНОТАЦІЇ

Асланов Галандар Асдан огли. Формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів вищих медичних закладів.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ, 2017.

Робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів медичних вишів. У дослідженні розкрито сутність поняття “ціннісне ставлення до здоров'я”; охарактеризовано сучасні концепції і підходи до збереження й зміцнення здоров'я; проаналізовано семантичне наповнення понять „цінності” і „ціннісне ставлення до здоров'я” в наукових дослідженнях, сучасну практику збереження й зміцнення здоров'я студентів вищих медичних закладів; розроблено модель ефективного формування ціннісного ставлення до здоров'я у майбутніх медиків; виокремлено педагогічні умови формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів медичних вишів (координація діяльності викладачів фізичної культури й фахових дисциплін у змістовому і технологічному аспектах; надання пріоритету у вихованні й навчанні формам і методам, що забезпечуватимуть формування валеологічної культури, ефективний розвиток ініціативності й творчості у виборі й застосуванні здоров'язберезувальних технологій; активне використання засобів масової інформації та інших джерел для поширення позитивного досвіду зі збереження й зміцнення здоров'я; розроблення й упровадження сучасних інформаційно-освітніх програм і соціальної реклами для різної цільової аудиторії; проведення фізкультурно-оздоровлювальних заходів для студентської молоді, спрямованих на формування ціннісного ставлення до здоров'я).

Результати експерименту підтвердили ефективність упровадження у виховний процес вищих медичних закладів педагогічних умов формування ціннісного ставлення до здоров'я.

Ключові слова: здоров'я, цінності, ціннісне ставлення до здоров'я, модель ефективного формування ціннісного ставлення до здоров'я у майбутніх медиків; педагогічні умови формування ціннісного ставлення до здоров'я у майбутніх медиків.

Асланов Галандар Асдан оглы. Формирование ценностного отношения к здоровью у студентов высших медицинских заведений. - Рукопись

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Межрегиональная академия управления персоналом, г. Киев, 2017.

Диссертация посвящена проблеме формирования ценностного отношения к здоровью у студентов высших медицинских заведений.

Во введении обоснована актуальность темы исследования, ее связь с программами, планами, темами, определены объект, предмет, цели, задачи, методы научного поиска, научная новизна и практическая значимость работы, поданы сведения об апробации и внедрении результатов исследования, структуре и объеме диссертации.

На основе изучения различных подходов к пониманию ключевых дефиниций диссертации уточнена сущность и определено своеобразие каждого из них, что позволило обосновать содержание понятий „здоровье”, „ценность”, „профессионально-ценностные ориентации будущих врачей”, „ценностное отношение к здоровью”. Анализ

научных источников, собственное видение проблемы позволило автору определить ценности как феномен, определенные идеи, благодаря которым люди удовлетворяют свои интересы и потребности. Ценностные ориентации формируются в ходе усвоения социального опыта и реализуются в целях, идеалах, интересах, убеждениях и т. под. Система ценностных ориентаций составляет внутреннюю основу отношения личности к действительности. Профессионально-ценностные ориентации будущих медиков определены как система устойчивого отношения личности к врачебной практике, что формируется на основе осознанных общечеловеческих ценностей и воплощается в профессиональной деятельности, определяя ее содержательное наполнение и пути достижения профессиональных целей. Ценностное отношение к здоровью обоснованно как элемент отношения человека к самому себе.

Модель эффективного формирования ценностного отношения к здоровью у студентов высших учебных заведений имеет интегративный характер и представляет собой комплекс взаимосвязанных составляющих, содержащий объективную и в достаточной степени полную информацию о содержании, динамике и пути формирования ценностного отношения к здоровью будущих медиков. Целевой блок процесса формирования ценностного отношения к здоровью содержит характеристику социального заказа, на основе которого определяются цели и задачи этого процесса. Цели позволяют подтвердить „методологическую доказательность” правильности определенного движения в направлении „цель – средство – результат” и обеспечивают соответствие между новыми потребностями общества и личности в формировании нужных качеств и прогнозируемым потенциальным результатом.

Реализация цели, заложенной в модели формирования ценностного отношения к здоровью будущих медиков, связана с определением форм, методов, средств, адекватных цели и задачам обучения. Ведущими формами обучения является лекция, практическое, семинарское и лабораторное занятие. Особая роль в формировании ценностного отношения к здоровью принадлежит самостоятельной работе.

Процесс формирования ценностного отношения к сохранению здоровья рассмотрен как совокупность целевого, мотивационного, содержательного, процессуального и оценочно-результативного компонентов. Целевой компонент обеспечивает направленность этого процесса на формирование у будущих медиков ценностного отношения к сохранению здоровью; мотивационный – активизацию студентов к реализации умений и навыков, связанных с ценностным отношением к сохранению здоровья; содержательный компонент раскрывает сущность и структуру ценностного отношения к сохранению здоровья в профессиональной подготовке будущих медиков; процессуальный компонент – совокупность форм, методов и средств реализации содержательного компонента; оценочно-результативный компонент обеспечивает своевременное определение эффективности этого процесса и отражает его результаты.

Формирование ценностного отношения к сохранению здоровья в будущих медиков происходило в обычных условиях учебно-воспитательного процесса. На первом этапе при изучении специальных дисциплин и занятий по физическому воспитанию студенты познакомились с генезисом применения здоровьесбережения. Целью второго этапа – продуктивного – стала выработка у студентов индивидуальной траектории жизнедеятельности через внедрение здоровьесберегающих технологий. Завершающий этап предусматривал формирование у будущих медиков ценностного отношения к

сохранению здоровья в процессе изучения специальных дисциплин. Результаты эксперимента подтвердили правильность выделенных педагогических условий формирования ценностного отношения к сохранению здоровья.

Ключевые слова: здоровье, ценность, ценностное отношение к здоровью, культура здоровья, студенты высших медицинских заведений, профессионально-ценностные ориентации будущих врачей.

Galandar Asdan ogly. Formation of value attitude to health among students in higher institutions. – Manuscript.

Thesis for the degree of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.07 – Theory and Methods. – Interregional Academy of Personnel Management (Kiev).

The thesis is devoted to the formation of value attitude to health among students in higher institutions.

The paper presents a theoretical analysis of scientific literature on the study; The essence of the concepts of „health”, „value”, „professional value orientation of future doctors”, „value attitude to health”; the analysis of the current practices of preservation and strengthening of health of students in higher education institutions; a model of effective formation of value attitude to health of students in higher education institutions; criteria for formation of students’ readiness to the formation of value attitude to health; grounded and experimentally tested pedagogical conditions of formation of value attitude to health among higher institutions students: content integration and coordination of faculty of social and human sciences in content and technological aspects; priority use during training of the active methods based on democratic style of interaction and promotes critical thinking, initiative and creativity; active use of the media and other sources for the spread of new theoretical developments and achievements of doctors and teachers-experimenters; ensure the implementation of modern information and educational programs and PSAs allowing for the target groups; of fitness actions for students aimed at formation of value attitude to health.

The experimental results confirmed the correctness of the selected pedagogical conditions of formation of valuable attitude in healthcare.

Key words: health, value, value attitude to health and health culture, students in higher institutions, vocational value orientation of future doctors.